

Пріхніч Дмитро Григорович,
аспірант Київського університету інтелектуальної
власності та права

Принципи правове регулювання продовольчої безпеки України

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності та зовнішньополітичних викликів питання забезпечення продовольчої безпеки України набуває особливого значення як складова національної безпеки. Ефективне правове регулювання у цій сфері вимагає не лише системного підходу до нормотворення, але й чіткого визначення принципів, які мають становити концептуальну основу державної політики.

С. Лушпаєв здійснив ґрунтовний аналіз законодавства України про продовольчу безпеку як системи нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері забезпечення населення якісними та доступними продуктами харчування. Автор виокремлює два етапи становлення цього законодавства — радянський та сучасний — і зазначає, що чинна нормативна база є фрагментарною, не має уніфікованого підходу та потребує прийняття спеціального Закону України «Про продовольчу безпеку». Увага зосереджується на необхідності правового закріплення таких принципів, як забезпечення фізичної та економічної доступності харчових продуктів, пріоритет національних інтересів, інтеграція соціально-економічних і екологічних аспектів, міжгалузева узгодженість, прозорість, нормативна визначеність та адаптація до міжнародних стандартів [1].

На сьогоднішній день в законодавстві України немає спеціального закону про продовольчу безпеку, проте є низка законів які виконуюють правове регулювання цієї галузі.

Зокрема, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначає правові засади державної політики у сфері стимулювання аграрного виробництва, функціонування аграрного ринку та забезпечення продовольчої безпеки. Закон передбачає державне регулювання через бюджетну, цінову, кредитну та інші форми підтримки, орієнтовані на сільськогосподарських товаровиробників. Основними принципами підтримки є: прозорість і публічність, прогнозованість і послідовність, справедливість, ефективність, цільове спрямування, верифікація права на підтримку та моніторинг її використання. Забезпечується пріоритет для малих виробників, зокрема сімейних фермерських господарств. Вся підтримка здійснюється з обов'язковим використанням реєстрових даних, включно з інформаційно-комунікаційною системою «Державний аграрний реєстр». Передбачено обмеження максимальної суми підтримки на одного отримувача та використання супутникових знімків для верифікації [2].

Після повномасштабного вторгнення росії було заєверджено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» який встановлює особливий порядок регулювання земельних відносин у сфері аграрного виробництва, що спрямований на забезпечення безперебійного сільськогосподарського виробництва як бази продовольчої безпеки України. Основні положення закону стосуються автоматичного поновлення договорів користування землями сільськогосподарського призначення, спрощеного порядку укладення орендних договорів (зокрема, в електронній формі без торгів), обмежень щодо прав орендарів, а також фіксації та реєстрації таких договорів військовими адміністраціями. Хоча прямо закон не формулює принципи, у його змісті виявляються такі імпліцитні принципи правового регулювання продовольчої безпеки, як: принцип безперервності агровиробництва, оперативності адміністративних процедур, правової визначеності прав на землю, адаптивності правового режиму до умов воєнного стану та пріоритету публічного інтересу щодо продовольчого забезпечення [3].

Прикладом реалізації принципу системності в правовому регулюванні аграрної сфери та продовольчої безпеки України є Державний аграрний реєстр (ДАР). Його структура побудована як інформаційно-комунікаційна система з інтегрованими функціональними підсистемами, зокрема Державним реєстром виробників сільськогосподарської продукції. Завдяки налагодженій електронній взаємодії з іншими державними реєстрами (земельним кадастром, реєстром речових прав, реєстром тварин тощо), ДАР забезпечує цілісне охоплення даних про господарську діяльність аграріїв. Це дозволяє автоматизовано оновлювати інформацію, підвищуючи ефективність управлінських рішень. Користувачі мають доступ до персоналізованого електронного кабінету, де зосереджено всю релевантну інформацію для участі у програмах підтримки. Система забезпечує актуальність, достовірність та централізацію реєстрових даних [4].

Отже, в умовах воєнного стану та соціально-економічної нестабільності правове регулювання продовольчої безпеки України відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки. Хоча спеціального закону про продовольчу безпеку не прийнято, низка чинних актів визначає базові засади державної політики у цій сфері. Одним із таких актів є закон про державну підтримку сільського господарства, який закріплює принципи прозорості, публічності, прогнозованості, послідовності, справедливості, ефективності, цільового спрямування, верифікації права на підтримку та моніторингу її використання. Водночас у науковому дискурсі обґрунтовується необхідність закріплення принципів фізичної та економічної доступності харчових продуктів, пріоритету національних інтересів, нормативної визначеності, міжгалузевої узгодженості, екологічної інтегрованості та адаптації до міжнародних стандартів. Законодавчі акти, ухвалені в умовах воєнного стану, реалізують принципи безперервності агровиробництва, оперативності

процедур, правової визначеності, адаптивності до надзвичайних обставин та пріоритету публічного інтересу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лушпаєв С.О. Щодо законодавства України про продовольчу безпеку. *Форум права*. 2011. № 1. С. 268–273. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1181/1/Lyshpaev.pdf>.
2. Про державну підтримку сільського господарства України. Закон України від 24 червня 2004 № 1877-IV. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1877-15>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Закон України від 24 березня 2022 р. № 2145-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 25. Ст. 158. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.
4. Офіційний сайт інформаційно-комунікаційної системи "Державний аграрний реєстр" (ДАР). *Міністерство аграрної політики та продовольства України*. 2024. URL: <https://www.dar.gov.ua>.